

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

-----o0o-----

**LỄ CẤP SẮC CỦA NGƯỜI DAO THANH Y
Ở XÃ THƯỢNG YÊN CÔNG,
THÀNH PHỐ UÔNG BÍ, TỈNH QUẢNG NINH**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN VĂN HÓA
CHUYÊN NGÀNH VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

SINH VIÊN THỰC HIỆN: TRƯƠNG THỊ HUYỀN
GIẢNG VIÊN HƯỚNG DẪN: Th.S CHỦ THU HÀ

HÀ NỘI, 2011

LỜI CẢM ƠN

Tim hiểu về *Lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y ở xã Thượng Yên Công, thành phố Uông Bí, tỉnh Quảng Ninh* là một công việc cần thiết và quan trọng, song cũng đòi hỏi dày công tìm hiểu và xử lý tư liệu... Để hoàn thành khoá luận này, người viết đã nhận được sự giúp đỡ tận tình của cô giáo Thạc sỹ Chử Thu Hà, giảng viên khoa Văn hoá dân tộc thiểu số cùng toàn thể cán bộ và nhân dân xã Thượng Yên Công, thành phố Uông Bí, tỉnh Quảng Ninh. Qua đây, người viết xin được gửi lời cảm ơn tới cô và cán bộ nhân dân xã Thượng Yên Công. Trong bài viết chắc không thể thiếu những sai sót. Rất mong nhận được sự thông cảm và đóng góp ý kiến để bài khoá luận được hoàn thiện hơn!

Xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, ngày 15 tháng 5 năm 2011

Sinh viên thực hiện

Trương Thị Huyền

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	5
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	6
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	7
3.1. Mục đích nghiên cứu.....	7
3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu	7
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	8
5. Phương pháp nghiên cứu.....	8
6. Đóng góp của đề tài.....	9
7. Nội dung và bố cục của đề tài	9
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI DAO THANH Y	10
Ở XÃ THƯỢNG YÊN CÔNG	10
1.1. Điều kiện tự nhiên	10
1.2. Điều kiện kinh tế - xã hội.....	11
1.3. Dân số, lịch sử tộc người và đời sống văn hoá của người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công.....	14
1.3.1. Dân số và phân bố cư trú	14
1.3.2. Nguồn gốc và lịch sử tộc người	15
1.3.3. Khái quát về đời sống văn hoá.....	16
Chương 2. LỄ CẤP SẮC CỦA NGƯỜI DAO THANH Y Ở THƯỢNG YÊN CÔNG TRONG TRUYỀN THỐNG.....	30
2.1. Tên gọi và mục đích của lễ cấp sắc.....	30
2.1.1. Tên gọi	30
2.1.2. Mục đích.....	32
2.2. Đối tượng cầu cúng và thụ lễ	33
2.2.1. Đối tượng cầu cúng.....	33
2.2.2. Đối tượng thụ lễ	34

2.3. Chuẩn bị cho lễ cấp sắc.....	35
2.4. Nghi thức của lễ cấp sắc.....	41
2.4.1. Nghi thức chuẩn bị.....	41
2.4.2. Các nghi thức chính.....	47
Chương 3. LỄ CẤP SẮC HIỆN NAY VÀ MỘT SỐ GIẢI PHÁP BẢO TỒN, PHÁT HUY GIÁ TRỊ CỦA LỄ CẤP SẮC.....	73
3.1. Sự biến đổi của lễ cấp sắc hiện nay.....	73
3.1.1. Mục đích làm lễ.....	73
3.1.2. Đối tượng cầu cúng.....	74
3.1.3. Đối tượng thụ lễ.....	74
3.1.4. Chuẩn bị làm lễ.....	76
3.1.5. Nghi thức chính của lễ cấp sắc.....	79
3.1.6. Người đến tham dự.....	80
3.1.7. Quan niệm về giá trị của lễ cấp sắc.....	82
3.2. Nguyên nhân của sự biến đổi.....	83
3.2.1. Nguyên nhân kinh tế - xã hội.....	84
3.2.2. Nguyên nhân giao lưu văn hoá tộc người.....	86
3.2.3. Nguyên nhân từ chủ thể văn hoá.....	87
3.3. Các giá trị của lễ cấp sắc.....	87
3.3.1. Giá trị củng cố ý thức về nguồn gốc tộc người.....	87
3.3.2. Giá trị bảo lưu các yếu tố văn hoá tộc người.....	88
3.3.3. Lễ cấp sắc với việc củng cố tinh thần đoàn kết cộng đồng.....	91
3.3.4. Lễ cấp sắc với việc giáo dục đạo đức con người.....	92
3.5. Một số khuyến nghị về giải pháp để phát huy các giá trị tốt đẹp của lễ cấp sắc.....	94
KẾT LUẬN.....	101
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	103
PHỤ LỤC.....	105

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Trong số 54 dân tộc thiểu số ở Việt Nam, dân tộc nào cũng có những phong tục tập quán làm nên bản sắc riêng của từng dân tộc. Cùng với quá trình lịch sử tộc người, các phong tục truyền thống đã tồn tại với dân tộc đồng thời cũng xuất hiện các phong tục mới trong quá trình phát triển. Dù đó là phong tục truyền thống hay mới thì chúng cũng góp phần làm nên cái đặc trưng, cái cốt cách của mỗi dân tộc. Vì vậy khi nghiên cứu mỗi dân tộc, chúng ta không thể bỏ qua việc tìm hiểu về các phong tục đặc trưng ấy.

Người Dao ở Việt Nam là một cộng đồng có dân số đông đứng hàng thứ 9 trong tổng số các tộc người cùng cư trú trên nước ta. Với lịch sử cư trú lâu dài họ có nhiều nét văn hoá làm nên bản sắc riêng của tộc người. Những bản sắc ấy được thể hiện trong văn hoá vật chất, văn hoá tinh thần, văn hoá xã hội, trong đó cụ thể phải kể đến lễ cấp sắc - một “dấu hiệu nhận biết” của dân tộc Dao.

Lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công cũng là một yếu tố quan trọng làm nên nét đặc sắc trong văn hoá nhóm người này. Nó làm nên cái riêng trong tổng thể văn hoá người Dao nói chung.

Về ý nghĩa khoa học, lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y có cái độc đáo, khác biệt so với lễ cấp sắc của một số nhóm Dao khác. Cái khác nhau cơ bản đó là lễ cấp sắc của nhóm Dao khác làm theo cấp bậc tính theo số lượng đèn để tăng số âm binh và tăng vị thế của người được cấp sắc, nhưng với người Dao Thanh Y thì người đàn ông chỉ trải qua một lễ cấp sắc với hai bên Tam Thanh và Tam Nguyên là có thể làm thầy cúng sau khi học được thông thạo các bài cúng. Hơn nữa trong quá trình làm lễ, các nghi thức, chi tiết nhỏ cũng có sự khác nhau giữa nhóm Dao Thanh Y với các nhóm Dao còn lại

trong nước đã được nghiên cứu. Việc nghiên cứu lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y sẽ làm cho bức tranh phong tục của người Dao cả nước nói chung và lễ cấp sắc nói riêng trở nên phong phú, đa dạng.

Hơn nữa, về ý nghĩa thực tiễn, lễ cấp sắc hiện nay vẫn tồn tại trong cộng đồng người Dao Thanh Y, song đã có sự biến đổi trước sự tác động của nền kinh tế thị trường, hội nhập thế giới khiến nó không còn nguyên vẹn ý nghĩa như lúc ban đầu. Đứng trước thực trạng đó, cần có những biện pháp cụ thể để bảo tồn và phát huy giá trị của lễ cấp sắc trong giai đoạn hiện nay nhằm giữ gìn nét văn hoá độc đáo của tộc người này.

Với các lý do trên người viết mạnh dạn chọn *Lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y ở xã Thượng Yên Công, thành phố Uông Bí, tỉnh Quảng Ninh* làm đề tài khóa luận tốt nghiệp của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Nghiên cứu về người Dao tại Việt Nam, đã có nhiều tác giả đề cập đến. Tiêu biểu trong đó các tác giả Bé Viết Đăng, *Người Dao ở Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, H.1971, Vũ Quốc Khánh, *Người Dao ở Việt Nam*, Nxb Thông tấn, H.2007... Với những công trình đó, các tác giả đã tái hiện cho người đọc một cách toàn diện về đời sống xã hội, đời sống văn hoá của người Dao nói chung trong cả nước.

Nghiên cứu về lễ cấp sắc của người Dao nói chung và một số nhóm Dao, tiêu biểu có các công trình của: Lý Hành Sơn, *Các nghi lễ chủ yếu trong chu kỳ đời người của người Dao Tiền ở Ba Bể, Bắc Cạn*, Nxb Khoa học xã hội, H.2003; Phan Ngọc Khuê, *Lễ cấp sắc của người Dao Lô gang ở Lạng Sơn*, Nxb VHHT, H.2003...

Nhìn chung, các công trình nghiên cứu trên đã miêu tả và phân tích tương đối đầy đủ và rõ nét về tục cấp sắc của người Dao ở Việt Nam. Đa số

các nghiên cứu trên quan tâm đến việc miêu tả tục cấp sắc, song việc đưa ra đánh giá, nhận xét, rút ra giá trị chưa được quan tâm sâu sắc. Tuy nhiên, đó là những nguồn tài liệu vô cùng quý giá và đáng trân trọng. Thực hiện khóa luận tốt nghiệp này, người viết hy vọng có thể bổ sung nguồn tư liệu về lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công nhằm góp phần vào việc nghiên cứu về người Dao trong cả nước nói chung và đóng góp vào việc giữ gìn và phát huy văn hóa người Dao ở Thượng Yên Công nói riêng trong giai đoạn hiện nay.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Thực hiện khoá luận này, người viết mong muốn đạt được các mục đích:

- Tìm hiểu về lễ cấp sắc trong truyền thống của người Dao Thanh Y ở xã Thượng Yên Công.
- Tìm hiểu về biến đổi của lễ cấp sắc hiện nay, nguyên nhân sự biến đổi.
- Bước đầu đưa ra giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị của tục cấp sắc trong thời kỳ hiện nay ở xã Thượng Yên Công.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để phục vụ mục đích trên thì đề tài cần phải thực hiện các nhiệm vụ sau:

- Tái hiện một cách khái quát về người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công, trong đó làm rõ nguồn gốc, đời sống, địa bàn cư trú, môi trường tự nhiên xã hội nơi đồng bào cư trú và thực hành các phong tục truyền thống trong đó có lễ cấp sắc.
- Phân tích những nét độc đáo, đặc trưng trong lễ cấp sắc truyền thống của người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công.
- Chỉ ra những biến đổi của lễ cấp sắc hiện nay, phân tích nguyên nhân dẫn đến biến đổi, và bước đầu đưa ra một số khuyến nghị về giải pháp nhằm

bảo tồn và phát huy những giá trị tốt đẹp của lễ cấp sắc trong đời sống của người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công giai đoạn hiện nay.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Với đề tài “*Lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y ở xã Thượng Yên Công, thành phố Uông Bí, tỉnh Quảng Ninh*” đối tượng nghiên cứu chính, trực tiếp của đề tài là lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y trong truyền thống và hiện đại.

Do khuôn khổ cho phép của một khóa luận tốt nghiệp và khả năng còn hạn chế nên phạm vi nghiên cứu của đề tài tập trung vào cộng đồng người Dao Thanh Y ở xã Thượng Yên Công. Vì đây là địa bàn người Dao tập trung đông nhất trong số 14 phường xã của thành phố Uông Bí. Trong phạm vi xã Thượng Yên Công, người viết chọn hai thôn để khảo sát sâu đó là thôn Khe Sứ (99 % người dân là đồng bào Dao), thôn Nam Mẫu I (66 %, là thôn gần với lễ hội Yên Tử nhất) để khảo sát cho thấy sự biến đổi trong quan niệm, nhận thức của đồng bào về lễ cấp sắc. Khi nghiên cứu về sự biến đổi, người viết chọn thời điểm từ năm 1986 trở lại đây, từ đó so sánh với lễ cấp sắc trong truyền thống của đồng bào.

5. Phương pháp nghiên cứu

Trên cơ sở phương pháp luận Mác – Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, các vấn đề nghiên cứu của đề tài sẽ được nhìn nhận, phân tích và lý giải theo quan điểm duy vật biện chứng, duy vật lịch sử và quan điểm của Đảng cộng sản Việt Nam.

Phương pháp đầu tiên được sử dụng để thu thập tư liệu là phương pháp phân tích tư liệu. Dựa vào các tư liệu của các tác giả trước đó, người viết đã có được cái nhìn tổng quát về lễ cấp sắc của người Dao nói chung và từ đó khảo sát lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công.

Phương pháp chủ đạo được sử dụng trong quá trình điều tra, nghiên cứu hoàn thành đề tài là điền dã dân tộc học với các kỹ thuật: phỏng vấn,

quan sát, quan sát tham dự, ghi âm, ghi chép, chụp ảnh, quay phim nhằm thu thập tài liệu tại thực địa.

Cùng với đó, để làm rõ về quan niệm, nhận thức của người dân về lễ cấp sắc bằng những số liệu cụ thể người viết còn sử dụng phương pháp điều tra bảng hỏi. Các đối tượng được chọn để điều tra là thầy cúng, người thụ lễ, già làng, trưởng bản, trưởng họ, chủ gia đình và một số người có uy tín trong cộng đồng người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công.

Ngoài ra, người viết cũng sử dụng kỹ thuật miêu tả, so sánh, thống kê, phân tích tổng hợp để hoàn thành bài nghiên cứu này.

6. Đóng góp của đề tài

- Bổ sung nguồn tư liệu thực tế về lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y ở xã Thượng Yên Công.

- Đề xuất một số giải pháp cụ thể nhằm giúp người Dao Thanh Y ở đây có thể bảo tồn và phát huy giá trị tốt đẹp của lễ cấp sắc trong điều kiện hiện nay. Kết quả nghiên cứu của khoá luận cũng có thể làm tài liệu tham khảo cho các cấp chính quyền ở địa phương, các cán bộ quản lý văn hoá ở địa phương trong việc đưa ra những chính sách của Đảng và Nhà nước đồng thời đảm bảo sự phát triển bền vững của người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công.

7. Nội dung và bố cục của đề tài

Ngoài phần mở đầu và kết luận, nội dung chính của đề tài được trình bày trong 3 chương:

Chương 1: Khái quát về người Dao ở Thượng Yên Công.

Chương 2: Lễ cấp sắc của người Dao Thanh Y ở Thượng Yên Công trong truyền thống.

Chương 3: Lễ cấp sắc hiện nay và một số biện pháp bảo tồn, phát huy giá trị của lễ cấp sắc

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Bình, *Văn hóa các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc*, Đại học Văn hoá Hà Nội, H 2009.
2. Bé Viết Đăng, Nguyễn Khắc Tụng, Nông Trung, Nguyễn Nam Tiến, *Người Dao ở Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, H. 1971.
3. Ninh Văn Độ, Nguyễn Phi Khanh, Hoàng Thế Hùng, *Văn hoá các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*, Nxb Văn hoá các dân tộc, H. 2003.
4. Lê Sỹ Giáo, *Tục cấp sắc của người Dao và tính giáo dục của nó*, trong cuốn *Sự phát triển văn hoá xã hội của người Dao: Hiện trạng và tương lai* (Kỷ yếu Hội thảo, Nxb Khoa học xã hội và nhân văn quốc gia), H. 1998.
5. Diệp Đình Hoa, *Người Dao ở Trung Quốc* (qua các công trình nghiên cứu của học giả Trung Quốc), Nxb Khoa học xã hội, H. 2002.
6. Phạm Quang Hoan, Hùng Đình Quý (chủ biên), *Văn hoá truyền thống người Dao ở Hà Giang*, Nxb Văn hoá dân tộc, H.1999.
7. Vũ Quốc Khánh, *Người Dao ở Việt Nam*, Nxb Thông tấn, H. 2007.
8. Phan Ngọc Khuê, *Lễ cấp sắc của người Dao Lô Gang ở Lạng Sơn*, Nxb Văn hoá thông tin, H.2003.
9. Lê Hồng Lý, *Một số sinh hoạt văn hoá lễ hội của người Dao Họ ở Lào Cai*, Nxb Văn hoá dân gian, H.1997.
10. Triệu Hữu Lý (dịch), *Dân ca Dao*, Nxb Văn hoá dân tộc, H. 1990.
11. Xuân Mai, *Múa nghi lễ trong lễ lập tịch của người Dao Họ ở Lào Cai*, trong cuốn *Sự phát triển văn hoá xã hội của người Dao: Hiện tại và tương lai* (Kỷ yếu Hội thảo quốc tế về người Dao, tổ chức tại Thái Nguyên tháng 12 năm 1995), H.1995.

12. Hoàng Nam, *Đặc trưng văn hoá các dân tộc Việt Nam*, Nxb Văn hoá dân tộc, H. 1990.

13. Hoàng Nam, *Văn hoá Đông Bắc*, Đại học Văn hoá Hà Nội, H.2004.

14. Võ Mai Phương, *Mối quan hệ giữa lễ thành đinh nguyên thủy và lễ cấp sắc của người Dao*, Tạp chí Dân tộc học số 2 – 2001.

15. Lý Hành Sơn, *Lễ cấp sắc và bản sắc văn hoá người Dao*, Tạp chí dân tộc học, số 3 – 2002.

16. Lý Hành Sơn, *Các nghi lễ trong chu kỳ đời người của nhóm Dao Tiền ở Ba Bể, Bắc Kạn*, Nxb Khoa học xã hội, H.2003.

17. Viện dân tộc, *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)*, Nxb Khoa học xã hội, H.1978.

18. Nguyễn Quang Vinh, *Một số vấn đề người Dao Quảng Ninh*, Nxb Văn hoá dân tộc, H.1999.

19. Nguyễn Thị Yên, Nguyễn Thiên Tứ, *Lễ cấp sắc pút Nùng*, Nxb Văn hoá dân tộc, H.2006.

20. Ngô Đức Thịnh, *Về tín ngưỡng và lễ hội cổ truyền*, Nxb Văn hoá dân tộc, H. 2007.